

U CLARA
USÓN

Fiica Estului

Traducere din limba spaniolă
și note de Mariana Sipoș

POLIROM
2022

Radovan a fost recrutat pentru Partidul Democrat Sârb de către Dobrica Cosić, noul președinte al Republicii Federale Iugoslavia, un stat rezidual din care făceau parte Serbia și Muntenegru. Cosić era un intelectual, desigur, și unul din acei scriitori prolifici, lectura operelor sale complete putând ocupa o viață întreagă, fost partizan, comunist, amic al lui Tito, adversar feroce al revendicărilor Croației, Sloveniei sau din Kosovo, care voiau să descentralizeze țara, în detrimentul puterii federale, stabilite în Serbia. Se declara antinaționalist, în sensul că respingea naționalismele croate, slovene sau albaneze, dar în ceea ce privește naționalismul sârb, era altceva: acesta era naționalismul bun, legitim și adevărat și, prin urmare, îl sprijinea. Membru al Academiei Sârbe de Științe și Arte, a fost unul din susținătorii faimosului memorandum care a inflammat atât de tare spiritele. Când a ajuns la președinția Iugoslaviei, era un septuagenar și o mândrie națională, scriitorul sârb prin excelență. În paginile trilogiei sale, *Deobe*, se găsește această curioasă descriere a ceea ce el califică drept trăsătură națională: „Minciuna, o caracteristică a patriotismului nostru. Mințim pentru a ne înșela pe noi înșine, pentru a-i consola pe ceilalți, mințim din compasiune, mințim pentru a alunga frica, pentru a ne face curaj, pentru a ne ascunde mizeria proprie sau mizeria altora. Mințim din dragoste și din onestitate. Mințim pentru cauza libertății. Minciuna este o caracteristică a patriotismului nostru și o dovadă a inteligenței noastre native. Mințim în formă creativă, imaginativă, inventivă“. Se poate spune că nicio dată nu au existat sârbi mai paradigmatici ca Sobo și Radovan: ce bine și cât de mult mințeau! Și cu ce dezinvoltură! Într-un concurs de minci-noși, nu am nici cea mai mică îndoială că amândoi ar urca pe podium.

Deși, dacă te gândești bine: ce este adevărul? Îmi amintesc că într-o seară, cu mulți ani în urmă... Eram copil și locuiam în Sarajevo, părinții mei încă nu divorțaseră. Avusesem o discuție aprinsă cu tatăl meu care, după ce a luat o înghițitură de whisky, și-a pus picioarele cu pantofii murdari de noroi pe măsuța din living, după ce se uitase cu teamă în jur (mama îi interzicea asta) și trântindu-se pe canapea ca un pașă, a aprins o țigară și m-a întrebat (s-a întrebat):

— Ce este adevărul? O idee, un concept lingvistic și al gândirii umane. Natura nu distinge între adevărat și fals, o stâncă, o broască nu au aceste probleme, se limitează la a fi sau a exista, sau, cel puțin, așa ni se pare nouă, că sunt acolo, că există, pentru că le vedem, dar corespunde ceea ce văd ochii noștri cu realitatea? Sau există un lucru în sine, cum spunea Kant, dedesubtul sau în spatele aparenței acestei stânci, acestei broaște pe care nu îl vom cunoaște niciodată pentru că scapă slabei noastre percepții omenești? Doar omul încearcă să înțeleagă lumea în care trăiește și doar el este preocupat să distingă între real și fals, dar dat fiind că ființa umană este mereu subiectivă, nu poate scăpa de această limitare, există atâtea adevăruri câți indivizi. Tu susții că, trimis de mama ta, ai fost la universitate să-mi spui că azi va veni la masă mătușa ta și să știu că eram așteptat ca să fac onorurile casei dragei mele cumnate. Eu susțin că tu îți imaginezi, că nu ai fost la facultate și nici nu m-ai înștiințat de nimic. Mi se pare urât să te acuz de minciună, vreau să cred că ai confundat dorința cu realitatea, asemenea lucruri se întâmplă, nu are importanță. În fine, dat fiind că nimeni nu mi-a spus, eu nu am venit la prânz, nici la cină și mătușa ta s-a supărat din cauza indiferenței mele și mama ta este furioasă pe mine, ca de obicei... și eu te întreb:

cine din noi doi are dreptate, tu sau eu? Este greu de lămurit, cuvântul tău împotriva cuvântului meu. Totuși, dacă ar apărea o a treia persoană care să afirme că te-a văzut în biroul meu, stând de vorbă cu mine, balanța s-ar înclina în favoarea ta... Nu există adevăruri, doar reprezentări diferite ale faptelor sau ale punctelor de vedere și când se ajunge la un consens majoritar asupra unei probleme anume, acesta este adevărul sau ceea ce trece drept adevăr, își spuse părerea tatăl meu, și mândru de elocvența sa (nu pierdea nici o ocazie să-mi dea lecții), se recompensă cu încă o înghițitură serioasă de whisky, cu un surâs satisfăcut pe buze, de învingător afabil

Și eu i-am spus atunci, îmi amintesc bine:

— Am un martor, Emir a venit cu mine, aștepta în ușa biroului tău în timp ce noi doi vorbeam.

Tatălui meu îi îngheță surâsul și mă întrebă speriat:

— Știe și mama ta?

Tatăl meu mă mințise pe mine și eu pe el; nu aveam nici un martor, nimeni nu mă însoțise când i-am dus mesajul. Prețul tăcerii mele a fost o minge de fotbal. Care este adevărul? Ce adevăr? Al meu, al tău, al lui? Există atâtea!

Cosić era un vechi prieten al lui Radovan: l-a încurajat în aspirațiile lui poetice și i-a fost mentor și protector ori de câte ori a avut ocazia; surse informate (gurile rele) susțin că datorită lui Karadžić a scăpat de executarea pedepsei cu închisoarea pentru afacerea tulbure a fermei avicole. Cosić îi spusese lui Sloba că Radovan era omul potrivit pentru a conduce proiectul sârbilor din Bosnia: „Este alcătuit din lut, vom putea să-l modelăm după cum ne va veni bine. Este o paiată, un infatuat dornic să iasă în evidență, fără caracter, fără inițiativă, va face ceea ce îi spunem“. Pe atunci, Karadžić adoptase deja tunsoarea și felul de a se îmbrăca pe care le va etala în timpul Războiului

din Bosnia și pe care presa și televiziunile occidentale vor avea grijă să le difuzeze: o claie deasă, leonină, de păr grizonant, care se revărsa în toate direcțiile, cu o șuviță ștregărească căzându-i pe frunte, și cu costume demodate, la două rânduri, cu o croială în stil sovietic, care îi confereau aspectul și aerul unui cântăreț sentimental dintr-un cabaret de provincie. Soarta lui a devenit alta. Și-a schimbat casa, mașina, trăia în opulență: politica îi pria lui Radovan.

La început, când voia să câștige simpatia tuturor bosniacilor, Karadžić era vocea amabilă a unui naționalism moderat, înțelept, civilizată, un politician care cădea bine tuturor. Și în timp ce el lăuda valorile vechii ospitalități bosniace, potrivit căreia vecinul este sfânt și toți vecinii se ajută unii pe ceilalți, soția lui, urâta Jovanka, ai cărei părinți și rude fuseseră asasinați de ustași în al Doilea Război Mondial, se descărca în fața camerelor de televiziune: „A sosit și rândul nostru“, proclama firoasă, „acum e rândul nostru să vă futem mamele...“. Deja Radovan, omul cu o mie de fețe, conspira în secret cu Sloba și alți ștabi sârbi. În convorbiri înregistrate, care au fost prezentate la Tribunalul de la Haga, este auzit spunând, în 1991:

— *Trebuie să știți că există douăzeci de mii de sârbi înarmați în jurul orașului Sarajevo... Va fi un infern în care vor muri trei sute de mii de musulmani...*

— *Vor dispărea. Acești oameni vor dispărea de pe suprafața pământului. Cred că este clar pentru armată și pentru toată lumea: va avea loc un adevărat măcel.*

— *Europei îi vom spune să se ducă la dracu' și să nu se mai întoarcă!*

— *Niciodată nu se vor mai construi clădiri musulmane pe teritoriul sârb sau în satele sârbe. Toate cele existente vor fi bombardate, spulberate. Este interzis să li se mai vândă pământ musulmanilor...*

*Este o luptă pe viață și pe moarte, până la capăt.
Este o bătălie pentru teritoriul nostru.*

Și îi ordonă strigând unui comandant, care îi comunicase că trupele nu-i ascultau ordinele:

— *Împușcă orice nenorocit care refuză să-și facă datoria!*

Prietenii și cunoscuții săi din Sarajevo, majoritatea musulmani, asistară stupefiați la această transformare; amabilul Radovan, nașul unei fete musulmane, fiica șefului său de la spital, doctorul Ismet Cerić, cu a cărui familie a petrecut numeroase sărbători musulmane, era acum un fanatic naționalist sârb, care îi asigura că musulmanii (adică ei, interlocutorii lui), dacă vor avea majoritatea în Bosnia-Herțegovina, vor instaura o republică islamică, din care vor fi expulzați creștinii. Îl ascultau nevenindu-le să creadă, bănuind că înnebunise, dar nu dădeau nici cea mai mică importanță profetiilor și amenințărilor lui. Delirul fanaticului provoca stupoare sau în orice caz râsul, dar nu teamă, nu la început; nimeni nu-și imagina că într-o zi va ajunge să conducă.

Încruntatul Momčilo Krajišnik, deputat SDS ca și Karadžić, prietenul lui, și președinte al Parlamentului din Bosnia-Herțegovina, a suspendat sesiunea în acea dimineață a zilei de 15 octombrie în care Radovan Karadžić anunța public anihilarea musulmanilor. Sârbii abandonaseră Parlamentul. Deputații celorlalte partide rămăseseră în incintă și au aprobat declarația de suveranitate a Bosniei-Herțegovina. Pe atunci, odată terminat războiul cu Croația și Slovenia, grosul armatei populare iugoslave se concentra în liniște în Bosnia-Herțegovina. În ianuarie 1992, Milošević a dispus în secret ca toți soldații și ofițerii sârbi de origine bosniacă să fie transferați în republica lor natală. Radovan Karadžić se instalează cu familia sa în hotelul Holiday Inn din Sarajevo. La 1 martie 1992, a avut loc un referendum, pe care sârbii l-au boicotat, în care, cu o

majoritate covârșitoare, bosniacii au aprobat independența Bosniei-Herțegovina. Dat fiind că războiul cu Croația și Slovenia se terminase când comunitatea internațională, îndemnată de Germania, recunoscuse ambele republici ca state independente, musulmanul Alija Izetbegović, din partidul SDA, președintele Bosniei-Herțegovina, a urmărit recunoașterea internațională a noii țări, cu convingerea naivă că acest lucru va acționa ca o frână și va împiedica războiul cu Serbia. S-a înșelat..

În primele zile ale lui aprilie, Tigrii lui Arkan intrară în Zvornik, un oraș predominant musulman, pe celălalt mal al râului Drina, la granița cu Serbia. Au făcut ceea ce știau mai bine să facă: să ucidă, să prăduiască, să incendieze, să distrugă, să violeze și, în definitiv, să elibereze orașul pentru cauza sârbă. Orașului Zvornik îi urmă Bijeljina; când bravii Tigri își terminară treaba, toată populația musulmană care nu murise fugise și în oraș rămăseseră doar cei buni.

La 5 aprilie, locuitorii din Sarajevo, în masă, au ieșit în stradă, convocați de mișcările pacifiste. Peste cinci mii de manifestanți sârbi, croați și musulmani (cu tatăl meu printre ei), purtând steaguri iugoslave și portrete ale lui Tito, într-o atmosferă de sărbătoare, s-au adunat în fața Parlamentului, unde au anunțat crearea unui Comitet de Salvare Națională. Era o dimineață însorită și liniștită de primăvară. Manifestanții au traversat podul spre cartierul Grbavica și acolo au început împușcăturile. Grupuri de paramilitari și lunetiști sârbi au tras în mulțime. O studentă la medicină din Dubrovnik, Suada Dilberović, a murit. A fost prima victimă din Sarajevo. Ziua următoare, 6 aprilie, comunitatea internațională a recunoscut suveranitatea Bosniei-Herțegovina. În aceeași noapte, Radovan Karadžić a anunțat crearea Republicii Sârbe din Bosnia-Herțegovina (mai apoi Republica Srpska), a cărei capitală avea să fie Sarajevo și